

این قند پارسی

فارسی دری در افغانستان امروز

محمد کاظم کاظمی

محمد ابراهیم شریعتی افغانستانی

تهران، ۱۳۸۹

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: کاظمی، محمدکاظم، ۱۳۴۶ -

عنوان و نام پدیدآور: این قند پارسی: فارسی دری در افغانستان امروز / محمدکاظم کاظمی.

مشخصات نشر: تهران: محمدابراهیم شریعتی افغانستانی (عرفان)، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س م.

شابک: ۳۰۰۰۰ ریال: 978-964-04-5153-3

وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا

یادداشت: مطالب کتاب حاضر، سلسله یادداشت‌هایی است که در شماره‌های ۱۱۴ تا ۱۲۵ نشریه «انصاف»

در کابل چاپ شده و در پایگاه اینترنتی «خبرگزاری صدای افغان» انعکاس یافته است.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۱ - ۱۴۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: فارسی - افغانستان.

موضوع: فارسی دری.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ الف ۲ ک / ۳۰۴۹ PIR

رده‌بندی دیویی: ۰ قد ۴

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۱۹۹۰۱۸۱

ناشر: محمدابراهیم شریعتی افغانستانی

● این قند پارسی ● فارسی دری در افغانستان امروز ● محمدکاظم کاظمی

صفحه‌آرایی: محمدکاظم کاظمی ○ طرح جلد: وحید عباسی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: طیف‌نگار

چاپ اول: ۱۳۸۹ ○ شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه ○ قیمت: ۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق در افغانستان و ایران برای ناشر محفوظ است.

تهران، خیابان سمیه، بعد از رامسر، پلاک ۳۴، واحد ۶، تلفن: ۸۸۳۰۰۲۴۵، فاکس: ۸۸۸۱۱۰۵۳

کابل، چوک ده‌بوری، چهارراهی شهید، مؤسسه انتشارات عرفان، تلفن: ۷۹۹۳۴۹۷۲۷ - ۰۰۹۳

بخش در ایران: تهران، خ حافظ، چهارراه کالج، نبش کوچه بامشاد، پخش پکتا، تلفن: ۸۸۹۴۰۳۰۳

قم، خیابان ارم، پاساژ قدس، کتابفروشی رسول اکرم (ص)، تلفن: ۷۷۲۴۷۲۰ - ۰۲۵۱

ketaberfan@yahoو.com و ketaberfan.pcrsianblog.ir

ISBN: 978-964-04-5153-3

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۵۱۵۳-۳

مقدمه	۹
پیشینه و گستره	۱۳
پیشینه تاریخی	۱۳
گستره جغرافیایی	۱۵
ذخایر دانش و ادب	۱۶
افغانستان و فارسی دری	۱۹
فارسی در نگاه دولتمردان کشور	۲۵
در ادوار کهن	۲۵
از حکومت احمد شاه درانی تا کنون	۲۶
فارسی و نظام اداری افغانستان	۳۳
سیر تاریخی	۳۳
آمیختگی زبانها در نظام اداری	۳۸
از «فارسی» تا «دری»	۴۱
یک زبان یا سه نام	۴۲
تغییر نام زبان در افغانستان	۴۸

۵۴.....	پیامدهای تغییر نام زبان
۵۹.....	فارسی افغانستان و نهادهای آموزشی
۶۵.....	فارسی افغانستان و رسانه‌ها
۶۹.....	فارسی افغانستان و تحولات جدید
۷۰.....	مؤسسات غیردولتی، کارمندان و خدمات آنها
۷۳.....	امکانات ارتباطی نوین
۷۷.....	مهاجرت و زبان فارسی افغانستان
۸۳.....	اصالت زبان و ضرورت آن
۹۰.....	در نظام واژگانی زبان
۹۲.....	در نظام آوایی زبان
۹۹.....	راههای عملی پالایش و بهسازی زبان
۹۹.....	نهادهای مفقود و موجود
۱۰۲.....	دغدغه‌ها و امیدواری‌ها
۱۰۵.....	اصول برخورد با زبانهای دیگر
۱۰۷.....	آنجا که معادل‌سازی ضرور نیست
۱۰۸.....	آنجا که بهتر است معادل‌سازی کنیم
۱۱۰.....	اولویت‌بندی زبانها
۱۱۰.....	عربی در فارسی
۱۱۶.....	فارسی و پشتو
۱۲۱.....	امکانات و قابلیت‌های بهسازی زبان
۱۲۲.....	واژگان کهن فارسی
۱۲۵.....	ترکیب‌سازی
۱۲۷.....	گویشهای محلی
۱۳۲.....	تجربیات همزبانان
۱۳۵.....	ارمغانهایی برای همزبانان
۱۴۱.....	کتابنامه

مقدمه

نابسامانی وضعیت زبان فارسی در کشور ما افغانستان بر اهل بصیرت پوشیده نیست. ضعف سواد و دانش جامعه، ورود بی‌رویهٔ واژگان بیگانه، متروک شدن تدریجی گویشهای محلی، تحریف و تبدیل بسیاری از واژگان کهن و در کنار همهٔ اینها، نبودن نهادهای رسمی و نیرومندی برای حفظ و تقویت فارسی، این زبان را در مهد تاریخی‌اش با ناملایمات بسیاری روبه‌رو کرده است.

البته وقتی از نابسامانی زبان فارسی افغانستان می‌گوییم، به معنی بسامان بودن وضع دیگر زبانهای رایج در این کشور نیست. هم‌چنین بدان معنی نیست که فارسی در دیگر نقاط دنیا و به‌ویژه کشورهای همسایه از هرگونه عارضه‌ای بدور است. طبعاً در دیگر زبانها و دیگر جایها نیز نارساییهایی در کار است که انتظار می‌رود کارشناسان بدانها بپردازند. این که من در اینجا بحث را به زبان فارسی و آن هم در افغانستان امروز محدود می‌کنم، برای این

است که هم با مطالعات و تجربه‌هایم سازگار باشد و هم با نیاز خوانندگان کتاب.

اندیشیدن و نوشتن درباره‌ی این موضوع، از دبستگی‌های اصلی‌ام در این سالها بوده است. همین دبستگی بود که موجب نگارش کتاب هم‌زمانی و بی‌زمانی شد و آن کار برایم ضروری‌ترین و دلچسپ‌ترین فعالیت قلمی در سالهای اخیر بود. پارسال باز با همین انگیزه به نگارش سلسله یادداشت‌های «این قند پاریسی» پرداختم که در شماره‌های ۱۱۴ تا ۱۲۵ نشریه «انصاف» در کابل چاپ شد و در پایگاه اینترنتی خبرگزاری «صدای افغان» انعکاس یافت. اینها به واقع ادامه‌دهنده‌ی مسیر هم‌زمانی و بی‌زمانی است. در آنجا کار ما طرح مبانی نظری بود و در اینجا بیشتر به جوانب عملی و ارتباط آن مسایل با وضعیت اجتماعی و سیاسی کشور در سالهای اخیر نظر داریم، هرچند گاهی به اجمال ناچار به بازگویی آن مباحث هم شده‌ایم، به خاطر اهمیتی که داشته است.

استقبال خوب خوانندگان از این سلسله مطالب، ما را بر آن واداشت که آنها به صورت منظم در قالب کتابی با همین نام به جامعه‌ی کتابخوان کشور ارائه کنیم. در همین جا ضروری است که قدردان مسئولان خبرگزاری «صدای افغان» و نشریه «انصاف»، به ویژه جناب حسینی مزاری باشم، به خاطر انتشار پیوسته این یادداشتها و تشویق من به تدوین این کتاب.

بر آن شدم که در مرحله انتشار به صورت کتاب، این سلسله مطالب را ویرایش و حتی گاه بازنویسی کنم تا شکل پیوسته‌تر و منظم‌تری بیابد. هم چنین تا جایی که مقدور و لازم بود، منابع و پی‌نوشت‌های متن را کامل کردم تا آنچه گفته می‌شود، خالی از استناد نباشد. با این همه معترفم که چون این مطالب در نگاه من بیشتر جنبه کاربردی و عملی و آن‌هم برای مخاطبان عام داشته است، از مباحث تاریخی و زبان‌شناسی (به‌ویژه در فصلهای آغازین) به اجمال و گذرا

عبور کرده‌ام. به واقع هر فصل از این کتاب، خود مقدمه‌ای است برای یک پژوهش مستقل و علمی در آن موضوع. من امیدوارم که این کتاب، بتواند کارشناسان تاریخ و زبان را به کاوشهای علمی و مستند در این زمینه‌ها ترغیب کند.

اما چرا کتاب را «این قند پارسی» نام نهاده‌ام و چنان که خواهید دید، در متن نیز غالباً این زبان را «فارسی» خوانده‌ام؟ من بر این باورم که یکی از ستمهایی که بر این زبان ریشه‌دار و پرکاربرد در کشور ما شده است، همین است که نام «فارسی» را از آن گرفته‌اند؛ نامی که تا حدود نیم قرن پیش، حتی بیشتر از «دری» در کشور ما رایج بوده است. من در فصل «از فارسی تا دری» کتاب حاضر به این موضوع پرداخته‌ام. به هر حال، این نه به معنی مطرود دانستن نام باشکوه «دری»، که برای یادآوری یک حقیقت نهفته است.

امیدوارم که این اثر بتواند زمینه‌ساز اندیشیدن و چاره‌جویی بیشتر نسبت به وضعیت این گنجینه گرانبار فرهنگی کشور ما یعنی زبان فارسی دری باشد.

محمدکاظم کاظمی

مشهد، زمستان ۱۳۸۸